

ALEKSANDER GOTOWICZ

L'anticléricisme de la Social-Démocratie du Royaume de Pologne et de Lithuanie à la fin du XIXe et au début du XXe siècle

Résumé

La social-démocratie du Royaume de Pologne et de Lithuanie fut sans doute, l'un des partis politiques le plus radical au tournant des XIXe et XXe siècles. Ce qui le distinguait, ce fut notamment son attitude envers la cause nationale se manifestant par la négation des idées d'indépendance polonaise et ce qui est particulièrement intéressant, par un anticléricisme fervent. Cet article présente une analyse des principaux mouvements d'agitation dans la lutte des sociaux-démocrates avec le clergé catholique ainsi que des tentatives d'actions visées menées par le milieu ecclésiastique. Les réflexions entreprises comprennent la période à partir du début de l'existence du SDRP, c'est-à-dire à partir de 1893, jusqu'à la formalisation de position du SDRP en 1905, période pendant laquelle l'activité du parti fut organisée sous forme de „cercles”.

Traduction: Iwona Bartosz-Przybyło

Aleksander GOTOWICZ – doktorant w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Zainteresowania badawcze: polski i rosyjski ruch robotniczy, historia Polski XIX i XX wieku, Kościół katolicki i religijność polska okresu zaborów.

KS. ALBERT WARSO

BISKUP PAWEŁ KUBICKI JAKO KAZNODZIEJA

Sandomierski biskup pomocniczy Paweł Kubicki (1871-1944) znany jest dziś przede wszystkim ze swej działalności pisarskiej. Szczególne miejsce w polskiej historiografii zapewnia mu przede wszystkim jego obszerna, i niestety niedokończona, praca zatytułowana *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861-1915*¹. Nie można jednak zapominać, że był on też gorliwym duszpasterzem. Zadziwia liczba dokonanych przez niego wizytacji biskupich i cała aktywność duszpasterska. Warto wspomnieć, że w ciągu dwudziestu lat bp Kubicki przeprowadził 431 wizytacji uroczystych i 42 prywatne. Była to ilość ogromna, jak na tamte lata². Stąd też bardzo często nauczał i głosił kazania. Niektóre z nich zostały opublikowane, inne zaś pozostały w rękopisach. Można też przypuszczać, że wiele z nich zaginęło bezpowrotnie. Bez wątpienia ten rodzaj przepowiadania słowa Bożego zajmował w jego życiu i posłudze szczególne miejsce.

Celem niniejszego artykułu jest, więc przedstawienie działalności kaznodziejskiej sandomierskiego hierarchy. W przygotowaniu tegoż artykułu wykorzystano przed wszystkim teksty kazań bp. P. Kubickiego – zarówno te drukowane, jak i zachowane w rękopisach. Te ostatnie dokumenty, jak i inne materiały archiwalne dotyczące bp. Pawła Kubickiego znajdują się przede wszystkim w Archiwum Sióstr Bernardynek w Świętej Katarzynie i w Archiwum Sióstr Norbertanek w Imbramowicach. W mniejszym stopniu korzystano też z innych archiwów. Posłużono się także pracami magisterskimi, które dotyczyły kaznodziejstwa

¹ Sandomierz 1933-1940. Tom czwarty części trzeciej nie został ukończony i ukazał się już tylko w luźnych składkach ze względu na wydany przez Niemców jeszcze w 1939 r. zakaz druku. Zob. W. Wójcik, *Bp Paweł Kubicki (1871-1944)*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 8(1970), nr 2, s. 272.

² W. Wójcik, *Bp Paweł Kubicki...*, s. 258.

biskupa. Wykorzystano również pomocną literaturę, w tym recenzje prac bp. P. Kubickiego, jak też omówienia przez niego dzieł innych autorów.

Jednym z trzech rodzajów przepowiadania słowa Bożego – obok kerygmatu i katechezy – jest kaznodziejstwo. Przyjmuje ono podwójną formę: albo kazania, albo homilii. Celem kaznodziejstwa jest stałe budzenie i formowanie wiary chrześcijanina³. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. stanowił, iż biskup ma obowiązek osobiście głosić Ewangelię, a o pomoc w wypełnianiu tego zadania oprócz proboszczów, powinien prosić innych kaznodziejów⁴.

Paweł Kubicki przez ponad pół wieku wypełniał zadania wynikające z przyjętych święceń kapłańskich, a w tym okresie przez 26 lat służył wiernym jako biskup⁵. Przede wszystkim począwszy od święceń kapłańskich realizował zadanie przepowiadania słowa Bożego. Nie może więc dziwić, iż jednym z częściej podejmowanych tematów odnoszących się do życia i działalności bp. P. Kubickiego jest jego twórczość homiletyczna. Zagadnieniom tym poświęcili swe prace magisterskie następujący księża: Józef Kozłowicz⁶, Jacek Beksiński⁷ i Janusz Kucz⁸. Praca J. Kozłowicza traktuje wyłącznie o opublikowanym zbiorze kazań bp. P. Kubickiego⁹. J. Beksiński prezentuje nato-

³ R. Skrzyński, *Kaznodziejstwo*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, red. B. Mi-gutiń, Lublin 2000, kol. 1302.

⁴ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957, s. 510. Bp P. Kubicki w jednym ze swoich dzieł przytoczył tę normę prawa kanonicznego w opracowaniu dokonanym przez synod diecezji podlaskiej. Zob. J. Walter, *Kapłan katolicki w osobistym życiu i duszpasterskiej działalności*, tłum. i uzup. P. Kubicki, cz. 2, Sandomierz 1930, s. 260.

⁵ We wstępie do zbioru swych kazań Bp Kubicki pisał: (...) parę dziesiątków lat Bóg mi pozwolił przemawiać publicznie, choć jest to tylko cząsteczka tego, co mówiłem, jednak ta cząsteczka stanowi pewną zaokrągloną całość. Zob. P. Kubicki, *Żywe słowo na ambonie i poza amboną*, t. 1, Sandomierz 1937, s. 25.

⁶ J. Kozłowicz, *Działalność kaznodziejska biskupa Pawła Kubickiego. Studium homiletyczne*, Lublin 1976, mps, Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, sygn. T.m. 1053.

⁷ J. Beksiński, *Studium homiletyczne dorobku kaznodziejskiego księdza biskupa Pawła Kubickiego*, Warszawa 1981, mps.

⁸ J. Kucz, *Myśl teologiczna w kazaniach księdza biskupa Pawła Kubickiego*, Lublin 2000, mps.

⁹ J. Beksiński przeprowadza analizę i ocenę pracy J. Kozłowicza zarzucając jej bazowanie tylko na jednym źródle, jakim było dzieło bp. Kubickiego, *Żywe słowo...*; Zob. J. Beksiński, *Studium homiletyczne...*, s. 8-10. Sam J. Kozłowicz tak ukazywał cel swej pracy: *Ostatecznym celem pracy jest częściowa tylko ocena działalności*

miast bardzo szeroko rozumiane przepowiadanie sandomierskiego biskupa pomocniczego, łącznie z wydawanymi dokumentami. Ostatni z autorów – J. Kucz – ukazał zagadnienia teologiczne, dla których tłem jest kaznodziejstwo bp. Kubickiego.

Bp Paweł Kubicki pozostawił po sobie wiele tekstów kazań i przemówień okolicznościowych. Za główny zbiór należy uznać wydane w formie książkowej kazania na wszystkie niedziele roku liturgicznego i uroczystości Pańskie. Został on zatytułowany *Żywe słowo na ambonie i poza amboną*¹⁰. Oprócz tego dzieła ukazało się drukiem kazanie bp. P. Kubickiego wygłoszone podczas Mariańskiego Kongresu Różańcowego we Lwowie w 1935 r.¹¹, a także kazania w „Kronice Diecezji Sandomierskiej”¹². Pozostała też część kazań w maszynopisie czy w rękopisie, jak też rękopisy stanowiące materiały do kazań. Część konferencji i kazań przepisywały biskupowi siostry zakonne, zwłaszcza wystąpienia kierowane do nich. Na początku lat czterdziestych s. Magdalena z klasztoru w Świętej Katarzynie chciała przepisać przemówienia biskupa wygłoszone w ich klasztorze. W związku z tym bp Kubicki wyrażał życzenie: *Chciałbym, żeby one były kiedyś wydrukowane. Ale czy można być pewnym, że to się stanie*. Przyjął więc propozycję s. Magdaleny rozporządzając jednocześnie poszczególnymi kopiami tekstu. Jeden kazal oprawić i zachować na Świętej Katarzynie, drugi przesłać do klasztoru sióstr norbertanek w Imbramowicach, trzeci zaś miał trafić do jego rąk¹³. W 1941 r. sandomierski bi-

kaznodziejskiej ks. biskupa Pawła Kubickiego poprzez analizę zbioru jego kazań zawartych w t. 1 *Żywego słowa...*. Zob. J. Kozłowicz, *Działalność kaznodziejska...*, s. 25.

¹⁰ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, Sandomierz 1937.

¹¹ Tenże, *Kazanie wygłoszone dn[ia] 16. VI. 1935 r. w czasie Marjańskiego Kongresu Różańcowego przed kości[ółem] Matki B. Ostrobramskiej we Lwowie*, Lwów 1936. Archiwum Sióstr Bernardynek w Świętej Katarzynie (dalej cyt. ArŚK), Akta bp. Pawła Kubickiego (dalej cyt. APK), Abp B. Twardowski do bp. P. Kubickiego 10 XII 1935 r.: (...) *Przy tej sposobności zapewniam, że krótkie chwile, które Ekscelencja raczył spędzić z okazji Kongresu Marjańskiego w moim domu i kazanie wygłoszone przed kościołem MB Ostrobramskiej do tłumów tam zebranych, głęboko zachowuję w sercu i pamięci*.

¹² Np.: *Mowa wypowiedziana w Łukawie 25 stycznia b.r. przez ks. Kanonika Pawła Kubickiego na pogrzebie śp. ks. Mikołaja Moleckiego, prałata katedry sandomierskiej, proboszcza parafii Łukawa, „Kronika Diecezji Sandomierskiej”* (dalej cyt. KDS), 11(1918), nr 2, s. 17-23.

¹³ ArŚK, APK, Bp P. Kubicki do m. B. Karmańskiej [b.d. – początek lat czterdziestych XX w.]. Bp Kubicki polecał też: *Przepisaną konferencję s. Magdalena z kimś sprawdzi, żeby nie było żadnej omyłki i żeby ja swego egzemplarza nie potrzebował sprawdzać*,

skup pomocniczy pisał do sióstr bernardynek: *Przepisane konferencje zachowajcie, tymczasem bez oprawy. Zdaje mi się, że w swoim zbiorze mam kilka, mówionych do Was w różnych chwilach i okolicznościach. Przy sposobności radbym je dostarczyć, by s. Magdalena je wykorzystała, jak te przy obłóczynach i ślubach*¹⁴.

Ilość zachowanych kazań – z zaznaczonymi datami i miejscami ich wygłaszania – dowodzi, że bp Kubicki bardzo często realizował zadanie przepowiadania Ewangelii. Chętnie głosił kazania, gdyż – jak sam podkreślał – na ambonie (...) najlepiej się czuje dusza moja¹⁵. Zresztą także i w opinii innych – zwłaszcza ordynariusza sandomierskiego bp. Mariana Ryxa – musiał być uważany za dobrego kaznodzieję. Świadczy o tym na przykład fakt, że w 1913 r., podczas uroczystości przed koronacją obrazu Matki Bożej w Sulisławicach, które stanowiły jedno z ważniejszych wydarzeń pierwszej połowy XX w. w diecezji sandomierskiej, pełnił obowiązki jednego z kaznodziei¹⁶. Warto nadmienić, że była to pierwsza koronacja wizerunku maryjnego na terenie diecezji sandomierskiej¹⁷.

Reprezentatywnym zbiorem kazań dla homiletycznej działalności bp. Pawła Kubickiego jest wspomniane już dzieło zatytułowane *Żywe słowo na ambonie i poza amboną*. Autor dedykował je swojemu przyjacielowi i niegdyś współpracownikowi w Opatowie, ks. Rajmundowi Matuszczykowi z okazji złotego jubileuszu jego kapłaństwa¹⁸. Stanowi

lecz włożył go jako gotowy i pewny do odpowiedniej paczki. Tamże; zob. też: ArŚK, APK, Bp P. Kubicki do m. B. Karmańskiej 29 I 1942 r.; Archiwum Sióstr Norbertanek w Imbramowicach (dalej cyt. ArImb), Akta bp. Pawła Kubickiego z Sandomierza (dalej cyt. AktPK), Bp P. Kubicki do sióstr norbertanek w Imbramowicach 23 VII 1942 r.

¹⁴ ArŚK, APK, Bp P. Kubicki do m. B. Karmańskiej 25 XII 1941 r. Dodać należy, że bp Kubicki prosił też siostry o pomoc w uporządkowaniu swych kazań. Zob. ArŚK, APK, Bp P. Kubicki do przełożonej sióstr bernardynek w Świętej Katarzynie 11 XII 1935 r.

¹⁵ ArImb, AktPK, Bp P. Kubicki do sióstr norbertanek w Imbramowicach 20 I 1935 r.

¹⁶ P. Kubicki pełnił obowiązki kaznodziei w Sulisławicach w dniach 17-18 VIII, 21 VIII, 31 VIII 1913 r. Zob. *Bilans uroczystości sulisławickich*, KDS, 6(1913), nr 9, s. 288-290; J. K r a s i ń s k i, *Jubileusz sanktuarium maryjnego w Sulisławicach*, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej”, 81(1988), nr 7-8, s. 162.

¹⁷ W. N a t e r, *Sanktuaria w diecezji sandomierskiej*, KDS, 65(1972), nr 6-7, s. 143.

¹⁸ Dzieje swej znajomości i przyjaźni z ks. Matuszczykiem bp Kubicki przedstawił w części zatytułowanej *Zamiast przedmowy. Kilka luźnych myśli o przyjaźni na tle osobistych moich przeżyć i stosunku z ks. kanonikiem Rajmundem Matuszczykiem*. Zob. P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 7-25. Zob. też: s. 26-32. Bp Kubicki pisał: *Szukatem długo sposobu, jak i czym mam uzewnętrznić Przyjacielowi, blisko lat 50-ciu, swój dług wdzięczności. Każdy prezent kupiony, choćby nie wiem, za jaką sumę, nie*

ono podstawę do omawiania posługi kaznodziejskiej bp. P. Kubickiego, gdyż zostało wydane przez niego samego na kilka lat przed śmiercią. Wspomnieć należy także, iż dzieło to nie zostało skończone. Autor przewidywał wydanie jeszcze nawet dwóch tomów. W drugim miały znaleźć się kazania na uroczystości maryjne, ku czci niektórych świętych, a także przemówienia wygłoszone w innych okolicznościach, czy skierowane do konkretnych osób¹⁹. Tego celu nigdy już jednak nie udało mu się zrealizować. Na przeszkodzie stanęły trudności wojenne, a następnie śmierć bp. Kubickiego. Niewielką częścią kazań, które miały wejść do kolejnego tomu *Żywego słowa*, są pozostałe w Archiwum Sióstr Bernardynek w Świętej Katarzynie rękopisy. Wysuwana jest też hipoteza, że gdzieś jeszcze istnieją kazania tegoż autora, które w przyszłości stanowiąc będą materiał do dalszych badań²⁰. Zresztą bp P. Kubicki w liście do ks. Tadeusza Szubstarskiego z 28 października 1942 r. wyliczał rękopisy stanowiące materiał do dalszych tomów *Żywego słowa*²¹. Wydaje się jednak, że poza nielicznymi tekstami wystąpień sandomierskiego biskupa rozproszonymi w archiwach zakonnych – częściej niż w parafialnych – nie zachowały się zasadnicze części jego spuścizny kaznodziejskiej²².

odpowie ważności chwili ani nie zadowolilby mnie osobiście. Gdy tak walczyłem z sobą, błysła mi jedna myśl, która trafiła do mego przekonania, bym mianowicie uczcił ten drogi dla mnie Jubileusz wydaniem swych przemówień i kazań, z których znaczną część w życiu swoim wygłosiłem w obecności Jubilata, przy Jego sercu, gdy, jako towarzyszył mych podróży biskupich kanonicznych i niekanonicznych, stał obok mnie na ambonie. Zob. tamże, s. 22. Autor zaznaczał, że w związku ze zbliżającym się terminem jubileuszu ks. Matuszczyka musiał śpieszyć się z przygotowaniem tomu, stąd pośpiech mógł być przyczyną niedoskonałości pracy. Zob. tamże, s. 1117.

¹⁹ Tamże, s. 24, 1116. Zob. też zapowiedzi dalszych tomów w recenzjach: P. K u b i c k i, *Żywe słowo na ambonie i poza amboną*, „Kurenda Kurii Metropolitalnej Obrządku Łacińskiego we Lwowie”, 1938 r., nr 5, s. 20, [rec.]. Po ukazaniu się pierwszego tomu, w którym znalazły się kazania wygłoszone „na ambonie” niektórzy z czytelników spodziewali się, że zgodnie z tytułem dzieła kolejny tom zawierać będzie kazania głoszone „poza amboną”. Jeden z recenzentów pisał, iż *tom drugi będzie prawdopodobnie zawierał przemówienia wygłoszone poza amboną, przy obłóczynach, profesjach sióstr zakonnych, jak i przy wielu innych sposobnościach*. Zob. *Żywe słowo na ambonie i poza amboną, Ks. Biskup Paweł Kubicki*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Katowicach”, 13(1938), nr 3, s. 161, [rec.].

²⁰ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 67.

²¹ W. W ó j c i k, *Bp Paweł Kubicki...*, s. 270.

²² Dopiero 20 III 1967 r. porządkowano w klasztorze w Imbramowicach dokumenty po bp. P. Kubickim. Zob. ArImb, AktPK, Notatka podpisana: s. M.

Niemniej, jak zaznaczono, *Żywe słowo* ma kluczowe znaczenie dla omawiania pracy kaznodziejskiej sandomierskiego biskupa pomocniczego. Autor zebrał w nim i przedstawił kazania z okresu od początku swego kapłaństwa aż do roku 1936. W dziele tym znalazły się 84 kazania niedzielne i 122 świąteczne. Bogaty zbiór kazań bp. Kubickiego liczy 1127 stron. Materiał jest różnie rozłożony – na niektóre okazje autor zamieścił tylko jedno kazanie, a na inne jest ich kilka, dla przykładu na Boże Narodzenie podaje ich aż 24²³. Jak zauważa bp Walenty Wójcik, najprawdopodobniej bp Kubicki nie opracowywał swych notatek kaznodziejskich przed wydaniem ich drukiem²⁴. Sam bp Kubicki przyznawał, że nie rościł sobie nigdy prawa do tytułu „kaznodziei utalentowanego i wymownego”²⁵. Po kazania drukowane przez polskich autorów sięgał rzadko. Korzystał czasami z *Kazalnicy parafialnej* ks. T. Dąbrowskiego i z wydawnictwa kaznodziejskiego ks. Stableskiego. Gdy miał więcej czasu szukał inspiracji u ks. Piotra Skargi, czy ks. Jakuba Wujka. Z kolei, jeśli pracował gruntowniej nad jakimś wystąpieniem, czerpał pomoc z autorów łacińskich²⁶. Nigdy też – jak sam zaznaczał – nie znalazł kazania, które mógłby wykorzystać w całości. Korzystał z pewnych myśli, sugestii, czy kazań innych autorów²⁷. Fak-

²³ P. Kubicki, *Żywe słowo...*; W omawianym zbiorze bp Kubicki umieścił najpierw kazania na niedziele, a następnie na uroczystości Pańskie. W drugiej części umieścił jednak jedno z kazań na Boże Narodzenie. Fakt ten tłumaczył następująco: *Gdy drukowano kazania na uroczystość Bożego Narodzenia, kazanie to gdzieś się zawieruszyło, dlatego drukujemy je tu, na tym miejscu*. Zob. tamże, s. 224.

²⁴ W. Wójcik, *Bp Paweł Kubicki...*, s. 262. *W kazaniach głoszonych co roku na to samo święto czy niedzielę, autor powtarza najczęściej zarówno tematy jak i treść. Szkoda, że nie ujmował tematu pod innym kątem lub nie sięgał do innej problematyki. Czasami to czynił, ale bardzo rzadko. Najczęściej powtarzał co już było powiedziane. Mógł sobie na to pozwolić, bo przemawiał do odmiennego audytorium*. Zob. J. Kozłowiec, *Działalność kaznodziejska...*, s. 111.

²⁵ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 24.

²⁶ Wykaz pomocy, z których bp Kubicki korzystał przy opracowywaniu kazań umieścił na początku swej publikacji. Znajdują się tam 22 pozycje, w tym 5 starodruków z XVII i XVIII w. Zob. tamże, s. 5-6. Z kolei w rękopisie jednego z kazań wyjaśniał: *Ze względu, że w przemówieniu tym wypadło poruszyć wiele tematów, a niepodobienstwem było wyczerpująco omówić każdy, wyliczam źródła, z których korzystałem do przygotowania tego przemówienia, a z tych źródła każdy może uzupełnić braki*. Zob. ArŚK, APK, P. Kubicki, *Przemówienie do sióstr bernardynek klasztoru św. Katarzyny pod Łysicą z małego gościnnego refektarza przy kracie, poza którą był obecny cały konwent*, 17 VIII 1942 r.

²⁷ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 1116. Przy tekście kazania na pierwszy dzień uroczystości Zesłania Ducha Świętego wygłoszonego w 1894 r. dopisał, iż na rękopi-

tem jest, że wygłaszał wiele kazań²⁸. Przekonuje o tym chociażby liczba zwizytowanych parafii. Paweł Kubicki, także jako biskup, prowadził rekolekcje parafialne²⁹, czy dla wspólnot zakonnych³⁰. Wnioskować więc należy, że tylko niewielką część swoich kazań biskup przygotował w całości na piśmie, a następnie opublikował³¹.

sie z 11 V tegoż roku znalazł wzmiankę, iż kazanie to przerobił z mowy ks. I. Isakowicza. Wydając drukiem zbiór swych kazań bp Kubicki nie miał już możliwości sprawdzenia na ile i w jaki sposób przerobił wspomniane kazanie. Zob. tamże, s. 797-804. Otrzymywał od innych kaznodziejów pewne pomoce i materiał do nauk. Zob. ArŚK, APK, Pismo do bp. P. Kubickiego 26 IX [brak r.]. Zob. też: ArŚK, APK, Ks. E. Górski do bp. P. Kubickiego 24 IX 1928 r.

²⁸ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 69. Dla przykładu: tylko w pierwszym dniu wizyty związanej z jubileuszem cudownego obrazu w Wysokim Kole, 8 IX 1934 r., przemawiał kilkakrotnie. Zob. L. F [i g a r s k i], *Misje i 250-letni jubileusz cudownego obrazu M. B. w Wysokim Kole*, „Siewca Prawdy” (dalej cyt. SP), 4(1934), nr 44, s. 9. Oczywiście pozostały wzmianki tylko o nielicznych kazaniach bp. Kubickiego, kiedy to przemawiał podczas ważnych uroczystości. Niekiedy dodawano tylko, iż wygłosił „podniosłe kazanie”. Zob. np.: Archiwum Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Warszawie, Kronika Domu Radomskiego 1936-1958, Zapis z: 14 XI 1938 r.; *Nekrologia*, KDS, 4(1911), nr 11, s. 373; *Nekrologia*, KDS, 5(1912), nr 2, s. 99; *Mowa żałobna wypowiedziana w kościele katedralnym na nabożeństwie pogrzebowym za duszę śp. ks. prał. T. Sokalskiego dnia 17 lutego 1912 r. przez ks. J. Gajkowskiego*, KDS, 5(1912), nr 3, s. 110; X. G., *Nekrologia*, KDS, 6(1913), nr 7, s. 239; *Kronika*, KDS, 13(1920), nr 11, s. 244; *Kronika*, KDS, 16(1923), nr 4-5, s. 83; *Jubileusz Ks. Biskupa Ryxa*, „Głos Marjaki” (dalej cyt. GM), 1(1929), nr 3, s. 5; *Zjazd Młodzieży Katolickiej w Radomiu*, GM, 3(1931), nr 2, s. 16; F. J[op], *Śp. ks. pr. Marceli Grajewski*, SP, 1(1931), nr 7, s. 6; J. C., *Zjazd delegowanych Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w Radomiu*, KDS, 24(1931), nr 5, s. 188; *Odpust w katedrze*, SP, 2(1932), nr 38, s. 6; *Ze Świąt*, SP, 5(1935), nr 2, s. 8; ArŚK, APK, *Sprawozdanie z Kongresu Kółek Różańcowych dekanatu koprzywnickiego i sandomierskiego, odbytego w Sulistawicach w dniach 4-5 czerwca 1935 r.*, k. 6; *Odpust błog. Czestawa*, SP, 5(1935), nr 32, s. 8; *Święto umarłych w Sandomierzu*, SP, 5(1935), nr 47, s. 8; H. B r z e z i ń s k i, *Z życia diecezji. Przysucha*, SP, 6(1936), nr 1, s. 9.

²⁹ Dla przykładu, w dniach 2-5 III 1931 r. prowadził rekolekcje dla mężów w parafii św. Jana w Radomiu. Zob. *Więści z diecezji. Radom*, SP, 1(1931), nr 18, s. 7. Z kolei w 1936 r., w dniach 24-31 marca, głosił rekolekcje w Końskich. Zob. ArŚK, APK, Bp P. Kubicki do Katolickiego Stowarzyszenia Kobiet Katolickich w Pionkach 28 II 1936 r. Trzeba wspomnieć, że prowadzenie rekolekcji parafialnych przez biskupa nie było czymś nadzwyczajnym, skoro przykładowo w tymże samym roku ordynariusz diecezji, bp Włodzimierz Jasiński, głosił rekolekcje w Końskich. Zob. *Więści z diecezji. Końskie*, SP, 1(1931), nr 17, s. 7. Zob. też: *Cmentarz radomski przyjął zwłoki biskupa*, „Dziennik Radomski”, 5(1944), nr 41, s. 3.

³⁰ Archiwum Zgromadzenia Sióstr Najświętszego Imienia Jezus w Warszawie, sygn. I-J-2-8, [s. C. S o l e c k a], *Historia Domu św. Józefa w Klimontowie*, k. 109-110.

³¹ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 30.

Poniższa tabela przedstawia miejsca i okazje, kiedy bp Kubicki przemawiał. Ukazano także zestawienie ilościowe kazań głoszonych w różnych miejscach. Skorzystano z założenia, że wydany przez sandomierskiego biskupa pomocniczego zbiór jego kazań jest reprezentatywny dla jego działalności homiletycznej.

Tab. Częstotliwość głoszenia kazań przez P. Kubickiego na podstawie *Żywego słowa...*

Lp.	Miejscowość	Ilość	Okoliczność
1.	Blotnica	1	II dzień Zesłania Ducha Świętego
2.	Brzeźnica	3	Niedziela po Zielonych Świątkach Boże Narodzenie Wniebowstąpienie Pańskie
3.	Chelmce	1	Uroczystość Opatrzności Bożej
4.	Czarna	2	Niedziele po Zielonych Świątkach
5.	Częstochowa – kaplica domu przy ul. św. Barbary	1	w ciągu tygodnia
6.	Ćmielów	2	Niedziele w ciągu roku
7.	Głowaczów	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
8.	Gowarczów	7	Niedziele Wielkiego Postu Wielkanoc
9.	Góry Wysokie	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
10.	Grodno – kościół pobernardyński	4	Niedziele po Zielonych Świątkach Uroczystość Chrystusa Króla
11.	Jankowice Kościelne	9	Niedziela po Wielkanocy Niedziele po Zielonych Świątkach Boże Narodzenie Wniebowstąpienie Pańskie I dzień Zesłania Ducha Świętego
12.	Kazanów Iłżecki	1	Uroczystość Opatrzności Bożej
13.	Kazanów koło Końskich	1	I dzień Zesłania Ducha Świętego
14.	Klimontów – kaplica Zawodowej Szkoły Żeńskiej	4	Nowy Rok Uroczystość Imienia Jezus
15.	Klimontów – kościół farny	1	Wniebowstąpienie Pańskie

16.	Klimontów – kościół podominikański	4	Boże Narodzenie Nowy Rok
17.	Klów	4	Niedziela po Zielonych Świątkach Boże Narodzenie Nowy Rok Trzech Króli
18.	Kobylany – kaplica sióstr miłosierdzia	2	Trzech Króli
19.	Kozienice	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
20.	Kunów	1	Niedziela w ciągu roku
21.	Łukawa	4	Niedziele po Zielonych Świątkach
22.	Malice	1	Niedziela po Wielkanocy
23.	Obrazów	3	Niedziele po Zielonych Świątkach
24.	Opatów – kolegiata	20	Niedziele Adwentu Niedziela po Bożym Narodzeniu Niedziele po Trzech Królach Niedziela po Zielonych Świątkach Boże Narodzenie Nowy Rok Trzech Króli Poniedziałek Wielkanocny Wniebowstąpienie Pańskie I dzień Zesłania Ducha Świętego II dzień Zesłania Ducha Świętego Uroczystość Trójcy Przenajświętszej Boże Ciało
25.	Opatów – kościół pobernardyński	1	Uroczystość Opatrzności Bożej
26.	Opoczno	1	Boże Ciało
27.	Osiek	15	Niedziela po Nowym Roku Niedziele po Trzech Królach Październik Niedziele po Zielonych Świątkach Trzech Króli Poniedziałek Wielkanocny Uroczystość Najśw. Serca Jezusowego
28.	Poznań – kaplica sióstr serafitek	2	Uroczystość Chrystusa Króla
29.	Przedbórz	1	Uroczystość Najświętszej Rodziny
30.	Radom – kaplica sióstr miłosierdzia	1	Uroczystość Najświętszej Rodziny

31.	Radom – kaplica sióstr Matki Bożej Miłosierdzia	5	Niedziela w ciągu roku Niedziela po Wielkanocy Wielkanoc Poniedziałek Wielkanocny
32.	Radom – kaplica szpitala św. Kazimierza	1	Uroczystość Najśw. Serca Jezusowego
33.	Radom – kościół farny	4	Przemienienie Pańskie Uroczystość Chrystusa Króla Uroczystość Opatrzności Bożej
34.	Radom – kościół NSJ	2	Uroczystość Najśw. Serca Jezusowego
35.	Radom – kościół pobernardyński	19	Niedziele po Zielonych Świątkach Boże Narodzenie Nowy Rok Trzech Króli Wielkanoc I dzień Zesłania Ducha Świętego Uroczystość Trójcy Przenajświętszej Boże Ciało Uroczystość Opatrzności Bożej
36.	Regów	1	Przemienienie Pańskie
37.	Samborzec	1	Uroczystość Trójcy Przenajświętszej
38.	Sandomierz – kaplica przy ul. Mickiewicza	3	Niedziela po Zielonych Świątkach Trzech Króli Wniebowstąpienie Pańskie
39.	Sandomierz – katedra	33	Niedziela w ciągu roku Niedziela po Wielkanocy Niedziele po Zielonych Świątkach Boże Narodzenie Trzech Króli Wielkanoc Poniedziałek Wielkanocny Wniebowstąpienie Pańskie I dzień Zesłania Ducha Świętego Uroczystość Trójcy Przenajświętszej Uroczystość Chrystusa Króla
40.	Sandomierz – kościół Świętego Ducha	1	I dzień Zesłania Ducha Świętego
41.	Sandomierz – kościół św. Michała	1	Uroczystość Najśw. Serca Jezusowego
42.	Sandomierz – kościół św. Jakuba	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
43.	Sandomierz – szpital przy ul. Browarnej	1	Wielkanoc

44.	Skórkowice	1	II dzień Zesłania Ducha Świętego
45.	Sławno k. Opoczna	1	Boże Ciało
46.	Słupia Nowa	2	Przemówienia do ks. R. Mateuszczyka
47.	Suchedniów	2	Niedziele po Zielonych Świątkach
48.	Sulejów-Opactwo	1	Uroczystość Trójcy Przenajświętszej
49.	Sulisławice	1	II dzień Zesłania Ducha Świętego
50.	Święta Katarzyna – kościół sióstr bernardynek	6	Niedziele po Trzech Królach Niedziela po Zielonych Świątkach Uroczystość Najświętszej Rodziny
51.	Tumlin	1	Nauka o Miłosierdziu Bożym
52.	Walendów	1	Uroczystość Chrystusa Króla
53.	Warszawa – kaplica sióstr Matki Bożej Miłosierdzia	4	Niedziele po Zielonych Świątkach Uroczystość Chrystusa Króla
54.	Warszawa – kaplica szpitala św. Łazarza	1	Uroczystość Krwi Przenajświętszej
55.	Warszawa – kościół ojców kapucynów	1	Uroczystość Chrystusa Króla
56.	Wielka Wola	2	I dzień Zesłania Ducha Świętego
57.	Wierzbnik	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
58.	Wilno – kaplica przy ul. Zarzecznej	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
59.	Wilno – kaplica św. Józefa	1	Uroczystość Najśw. Serca Jezusowego
60.	Wilno – kościół ojców bonifratrów	1	Niedziela w ciągu roku
61.	Wilno – kościół św. Jana	1	Boże Narodzenie
62.	Włostów	1	Niedziela po Zielonych Świątkach
63.	Wysokie Koło	2	Nowy Rok I dzień Zesłania Ducha Świętego
64.	Zakrzew	1	Przemienienie Pańskie

Źródło: P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*

Sandomierski biskup pomocniczy podkreślał, że niewiele w życiu kazań pisał w całości. Nie oznaczało to jednak, że lekceważył sobie tę formę przepowiadania słowa Bożego, gdyż odczuwał *odpowiedzialność w sumieniu za każde przemówienie*³². Na ambonę zawsze szedł

³² P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 23.

z pewnym lękiem. Nigdy nie odważył się głosić kazań nieprzygotowane. Zawsze miał sporządzony wcześniej obszerniejszy lub bardziej wąski szkic przemówienia, przygotowany na daną okazję i okoliczność. W sytuacji, gdy nadmiar prac, czy zajęć nie pozwalał mu na przygotowanie takiego szkicu, sporządzał przynajmniej plan zawierający główne punkty wystąpienia, fragmenty Pisma Świętego, czy myśli Ojców Kościoła³³. Czasami korzystał z zapisków przygotowanych na poczekaniu,

³³ Tamże. Być może podane w przypisach tegoż zbioru kazań fragmenty Pisma Świętego odnoszące się do danego tematu stanowią przykład takiej pomocy, z jakiej korzystał bp Kubicki na ambonie. Zob. tamże, 1091. Takie też pomoce pozostały po bp. Kubickim i znajdują się w Archiwum Sióstr Norbertanek w Imbramowicach, a w większej części w Archiwum Sióstr Bernardynek w Świętej Katarzynie. Są to całe kazania, ale częściej jeszcze różne myśli i wypisy zarówno z Pisma Świętego, dokumentów, dzieł świętych, z literatury i czasopism, z nauczania papieży i innych biskupów i księży, historii, opisy zaobserwowanych sytuacji, rzadziej wycinki z gazet. Zob. np.: ArImb, AktPK, *Zapiski śp. Ks. Biskupa Pawła Kubickiego Sufr. Sandomierskiego*; ArSK, APK, *O świętych; Papiestwo; Myśli o Kościele katolickim i chrześcijaństwie. Papież – papiestwo; Kościół a oświata; Sprawy misji katolickich; Miłość siebie; Na poświęcenie kościoła, kamienia węgielnego i dzwonów; Na poświęcenie przydrożnego krzyża lub figury; Sakrament Pokuty; Stosunek duchowieństwa do ludu wiejskiego; O używaniu pośrednictwa świętych; O pośrednictwie Przen. Marji Panny; O pokucie; Przy Pierwszej Komunii świętej; Religia w ogóle; Przemówienia do armii, głośy i aforyzmy o niej; Zakony – klasztory; Myśli o ślubach zakonnych; Zakony; Kto może się nazwać katolikiem świadomym?; Głośy o pracy i zasługach duchowieństwa; W kwestji robotniczej; Na żałobne nabożeństwa; Przemówienia przygodne; Inteligencja w stosunku do Kościoła; Luźne myśli podczas rozmaitych przemówień; Do więźniów; Kwestya żydowska; Szkic przemówienia do nauczycielstwa; O stanie służebnym; Rodzina; W kwestyi młodzieży żeńskiej i w ogóle w kwestyi kobiecej; Eucharystya; Myśli o Najświętszym Sakramencie; Kościół; O ciągłej i wytrwałej pracy nad sobą; Czystość; Trądem duszy jest nieczystość; Z dziedziny ascetyki, mistyki, teol[ogii] moralnej i dogmatycznej; Cierpliwość; Ojczyzna – kwestya narodowa. Państwowość, obywatelstwo, patriotyzm, polityka; Zeszyt dla mężczyzn; Przedślubna albo dla małżonków; O miłosierdziu Boskim; Wielka cena duszy i jej zbawienia. Bardzo rzadko przy tych notatkach bp Kubicki umieszczał wzmianki o dacie i miejscu głoszania danego przemówienia. Zob. np.: ArSK, APK, *Do żołnierzy w Radomiu 27 II 1921 w kościele garnizonowym na rozpoczęcie rekolekcyi; W Starachowicach do robotników w maju 1923 roku; Przemówienie przed poświęceniem Domu Ludowego Sandomierskiej Spółdzielni przy ulicy Panny Maryi w Sandomierzu 10 lutego 1924 r.; Przemówienie przy poświęceniu kamienia węgielnego pod Dom Towarzystwa Krajowawczego w Sandomierzu 18 V 1924 r.; Po poświęceniu kaplicy na Glinicach 3 XII 1924 r.; O Kościele (mówiłem w Żeleźnicy 1-2 VI 1928 r.); Po poświęceniu kościoła w Bzinie 8 XII 1928 r.; Myśli do przemówienia przy pierwszej Komunii św. dzieci w Grabowcu 28 V 1934 r.; Przy poświęceniu kamienia węgielnego pod gimnazjum w Kamiennej;**

w ostatniej chwili³⁴. Pewnym wytłumaczeniem takich sytuacji był chociażby intensywny program wizytacji pasterskich. Podczas tych odwiedzin parafii biskup wiele czasu poświęcał na różne spotkania, a także wiele godzin spędzał w konfesjonale. Z drugiej jednak strony wydaje się, że jakość kazań mogła wówczas pozostawiać wiele do życzenia.

Interesujące jest, że niekiedy bp Kubicki nie nazywał swoich przemówień kazaniem, czy mowami, bo nie trzymał się przy ich wygłaszaniu powszechnie obowiązujących zasad. Jego pragnieniem było, by treść była oparta na Ewangelii, a całe wystąpienie *było ogrzane największym ciepłem, by nie wrażenia wierni otrzymywali, ale pokarm, który byłby im drogowskazem i siłą na życie*³⁵. W swym kaznodziejstwie bp Kubicki skłaniał się ku modnemu wówczas „supernaturalizmowi homiletycznemu”³⁶. Jego kazania zawierały przede wszystkim myśli, które kojarzyły mu się z danym obchodem. Natomiast wiernie wypełniał zalecenia władzy diecezjalnej odnoszące się do sposobu głoszania kazań katechizmowych³⁷.

Krótkie przemówienie do sekcji Eucharystycznej Koła Polek w kaplicy przy ul. Kozienickiej nr 29 w Radomiu; Przemówienie podczas poświęcenia kościoła w Tczowie.

³⁴ Bp Kubicki zwracał się do ks. Matuszczyka: (...) *pamiętasz te karteluski z moimi bazgrołami, boś był taskaw na moją prośbę zabierać je z sobą, gdyśmy szli razem na mównicę świętą. Tych karteczek większych lub mniejszych, tych skrawków, zapisanych bezładnie, często w ostatniej chwili, przed wyjściem do kościoła, nzebierało się całe stopy. Nie byłem w życiu skłonny do niszczenia tego rodzaju doraźnych pomocy. Uważałem, że zniszczyć coś, czy do pieca wrzucić, zawsze czas będzie, a wszystko może się kiedyś jeszcze przydać, zwłaszcza gdy zdarzy się wypadek przemawiania, o którym niewiele będzie czasu pomyśleć.* Zob. P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 23-24. W 1939 r. bp Kubicki udając się na Jasną Górę otrzymał na pożegnanie od sióstr w Imbramowicach bukiet kwiatów. Informował potem siostry, że kwiaty te przekazał pewnemu człowiekowi, który miał dać je dorosłej córce. Biskup zostawił sobie papier, w który kwiaty te były owinięte. Miał sporo kłopotów z wyprostowaniem go, a posłużył mu on do napisania kazania na pożegnanie pielgrzymów w Częstochowie. Zob. ArImb, AktPK, Bp P. Kubicki do ksieni M. Łukaszewskiej 16 VII 1939 r.

³⁵ P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 24. Dodać należy, że w jednym z listów bp Kubicki przywoływał pewną uroczystość, a o swojej tam obecności pisał: (...) *a ja udawałem kaznodzieję.* Zob. ArImb, AktPK, Bp P. Kubicki do ksieni norbertanek w Imbramowicach 1 III 1943 r.

³⁶ J. K o z ł o w i c z, *Działalność kaznodziejska...*, s. 56. Autor tłumaczy, że kierunek ten uważał, iż o skuteczności przepowiadania decyduje tylko i wyłącznie treść kazania, zaś metoda i forma kaznodziejska nie odgrywają żadnej roli. Zob. tamże, s. 56-57.

³⁷ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 52. Według rozporządzeń bp. Antoniego Sotkiewicza, ordynariusza sandomierskiego, po przeczytaniu fragmentu Ewan-

Bp Paweł Kubicki najczęściej zwracał się do słuchaczy na początku kazania wezwaniem „Najmilsi moi”. W zbiorze *Żywe słowo* znajdują się czterdzieści dwa kazania zaczynające się od takich słów. Czasem zaczynał od zwrotu „Ukochani moi” – 13 razy, „Najmilsii” – 12 razy, czy kilkakrotnie: „Drodzy moi”, „Najdrożsi moi”, „Drogi Dzieci moje”. Jeden raz rozpoczął kazanie słowami „Najmilsii Bracia w Chrystusie”³⁸. Do swoich parafian w Osieku zwracał się „Ukochani moi Parafianie”, „Ukochani Parafianie moi”, „Ukochani Parafianie”, czy „Najmilsii Parafianie moi”³⁹. Jeśli wygłaszał kazanie w czasie wizytacji biskupiej używał formy „Ukochani parafianie parafii...”⁴⁰, czy „Ukochani parafianie...”⁴¹. Przemawiając w obecności innego biskupa zwracał się na początku do niego z tytułem „Ekscelencjo”⁴². Z kolei kazanie u sióstr w Warszawie rozpoczął zwrotem „Czcigodne Matki, Siostry i Ukochane Dzieci”⁴³. Kazanie na Nowy Rok 1894 rozpoczął od chrześcijańskiego pozdrowienia „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”⁴⁴, a na rezurekcji w Radomiu w 1934 r. zwrotem „Najmilsii Radomianie”⁴⁵. W trakcie

geli należało wyprowadzić z niego krótką praktyczną naukę, potem powtórzyć treść nauki z minionej niedzieli, następnie poprowadzić wykład bieżącej nauki i na koniec wprowadzić w naukę przeznaczoną na następną niedzielę, poprzez streszczenie jej. Zob. J. K [i c i Ń s k i], *P. Kubicki, bp sufr[agan] sandom[berski]: „Żywe słowo na ambonie i poza amboną”*, „Miesięcznik Kościelny. Organ Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej”, 53(1938), nr 2, s. 110, [rec.]. Wyraźnym przykładem realizacji wskazań biskupich odnośnie do kazań katechizmowych jest kazanie na I niedzielę Adwentu w 1895 r. wygłoszone w Opatowie. Kubicki najpierw tłumaczył zalecenie biskupa, a po wstępie stanowiącym zachętę dla miejscowych parafian do licznego udziału w Mszach Świętych, raz jeszcze wyraźnie zaznaczył, że rozpoczyna naukę. W przypisie zaś przytacza zarządzenie bp. Sotkiewicza o kazaniach katechizmowych. Zob. P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 33-40.

³⁸ Tamże, s. 503.

³⁹ Zob. tamże, s. 359, 361, 655, 657, 727, 744.

⁴⁰ Dla przykładu w 1920 r. w Osieku w trakcie kazania użył zwrotu *Ukochani moi Parafianie Osieccy*. Zob. tamże, s. 70.

⁴¹ Np. *Ukochani parafianie Wielkopolscy*. Zob. tamże, s. 830, 835; *Ukochani parafianie Skórkowscy*. Zob. tamże, s. 855; *Ukochani Parafianie Chełmscy*. Zob. tamże, s. 1093; *Ukochani Parafianie Kazanowscy*. Zob. tamże, s. 1097; *Ukochani Parafianie Tumlińscy*. Zob. tamże, s. 1100.

⁴² Np. w Wilnie 25 XII 1933 r. w obecności abp. R. Jałbrzykowskiego. Cały zwrot wstępny brzmiał *Ekscelencjo! Ukochani Wilnianie!*. Zob. tamże, s. 485.

⁴³ Tamże, s. 1036.

⁴⁴ Tamże, s. 567.

⁴⁵ Tamże, s. 712.

kazania, bądź w pierwszych zdaniach, używał też zwrotu „Najdrożsi”, „Najmilsii”, „Najmilsii Parafianie ...”, „Najmilsii moi”, „Ukochani”⁴⁶, czy „Ukochani parafianie”⁴⁷. Zwracając się w kazaniu do obecnego biskupa M. Ryxa używał zwrotu „Pasterzu”⁴⁸.

Zaledwie kilkanaście razy na początku kazania znajdowało się motto⁴⁹. W opublikowanym zbiorze kazań tylko trzy z nich mają tytuły⁵⁰. Treść w nich zawarta była bardzo zróżnicowana⁵¹. Ks. Kozłowicz podjął się opracowania tematów wszystkich kazań zawartych w *Żywym słowie*⁵². Swoją pracę argumentował następująco: *Sam autor miał zamiar zrobić tematyczny spis swoich kazań. Z przyczyn od niego niezależnych tego nie uczynił. Wypada zatem, ażeby opracowujący jego dzieło zrobił to za niego. Nieraz naprawdę trudno jest podać adekwatny temat, bo zwykle kazania są wielotematowe*⁵³. Treść kazań zazwyczaj była egzegezą czytań mszalnych ze szczególnym uwzględnieniem Ewangelii. Drugim źródłem, z którego czerpał bp Kubicki przy wygłaszaniu swych kazań, były teksty Ojców i Doktorów Kościoła. Korzystał z pism Atanazego, Grzegorza z Nazjanzu, Jana Chryzostoma, Ambrożego, Hieronima, Augustyna, Grzegorza Wielkiego, Hilarego, Cyryla Aleksandryjskiego, Leona Wielkiego, Bedy Czcigodnego, Jana Damasceńskiego, Anzelma, Bernarda, Bonawentury, Tomasza z Akwinu, Katarzyny ze Sieny i Franciszka Salezego⁵⁴. W kazaniach bp Kubicki wykorzystywał też pisma pisarzy kościelnych⁵⁵. Kolejnym źródłem były przykłady czerpane z hagiografii⁵⁶.

⁴⁶ Np.: tamże, s. 100, 141, 624. Czasem dołączał odniesienie do konkretnych słuchaczy, np.: *Radomianie Ukochani*. Zob. tamże, s. 714; czy *Ukochani Radomianie*. Zob. tamże, s. 896.

⁴⁷ Np.: tamże, s. 209.

⁴⁸ Tamże, s. 648, 671.

⁴⁹ Tamże, s. 289, 498, 503, 510, 527, 541, 546, 573, 579, 627, 634, 670, 722, 770, 776, 797, 804, 810, 914, 1077, 1083.

⁵⁰ Tamże, s. 675, 722, 727; J. K [i c i Ń s k i], *P. Kubicki...*

⁵¹ J. K o z ł o w i c z, *Działalność kaznodziejska...*, s. 56.

⁵² Tamże, s. 46.

⁵³ Tamże, s. 46-56.

⁵⁴ Tamże, s. 120-121: *Wykaz cytowanych w „Żywym słowie” Ojców i Doktorów Kościoła*.

⁵⁵ Tamże, s. 122: *Pisarze kościelni okresu patrystycznego*. Dziwi, że autor w gronie tym umieścił też takie osoby jak: św. Franciszek z Asyżu, ks. Piotr Skarga, czy Suarez.

⁵⁶ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 53. Dobór źródeł i pomocy zawarty w tomie *Żywe słowo* także potwierdza tę triadę materiałów stanowiących pewnego rodzaju bazę źródłową kazań bp. Kubickiego: Pismo Święte, patrologia i hagiografia.

Sufragan sandomierski wykorzystywał Pismo Święte albo poprzez cytaty, albo komentował poszczególne fragmenty⁵⁷. Poza Drugim i Trzecim Listem św. Jana Apostoła wszystkie pozostałe księgi Nowego Testamentu i duża część Starego znajdują odbicie w kazaniach sandomierskiego biskupa. Wyliczono, że w tomie *Żywe słowo* autor cytuje 284 razy Stary, a 596 razy Nowy Testament⁵⁸. Jednocześnie omawiając fragmenty Ewangelii bp Kubicki starał się ukazać także ich tło historyczne i geograficzne. Uważał tenże zabieg za *pewne wzmocnienie tego, o czym się mówi*⁵⁹. Pismem Świętym posługiwał się umiejętnie. Dzięki temu kazania sandomierskiego biskupa *posiadają bogatą treść, są plastyczne, pełne prostoty i mają posmak Biblii*⁶⁰. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że bp Kubicki wykorzystywał Biblię na potwierdzenie głoszonej w kazaniu tezy, czy jako ilustrację danej prawdy.

Nieobce były bp. Kubickiemu odniesienia do współczesnych wydarzeń lub przypadających rocznic. W pierwszym zdaniu kazania lwowskiego w 1935 r. odwoływał się do siedemsetnej rocznicy kanonizacji św. Dominika⁶¹. W innych wystąpieniach przywoływał uroczystość koronacji obrazu Matki Bożej w Sulisławicach w 1913 r.⁶², Międzynarodowy Kongres Chrystusa Króla w Poznaniu w 1937 r.⁶³, czy wydarzenia historyczne, społeczne i polityczne tamtego czasu⁶⁴. Dzielił się

⁵⁷ Tamże, s. 54.

⁵⁸ J. K o z ł o w i c z, *Działalność kaznodziejska...*, s. 115-116. Autor sporządził *Wykaz ilości cytatów z Pisma św. w «Żywym słowie» według kolejności ksiąg*. Zob. tamże, s. 115-116. Bp Kubicki zaznaczał, że cytując Pismo Święte starał się podać w nawiasie dokładne odnośniki. Przy omawianiu jednak tekstów biblijnych przeznaczonych na dany dzień uważał to za zbędne. Zob. P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 1117.

⁵⁹ P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 1117. Zob. np.: tamże, s. 175.

⁶⁰ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 55.

⁶¹ P. K u b i c k i, *Kazanie...*, s. 1.

⁶² Tenże, *Żywe słowo...*, s. 70.

⁶³ Tamże, s. 1051-1063. *Przyrzekłem Wam (...) opowiedzieć szczegóły tego Kongresu, ale zastrzegłem sobie, że uczynię to nie w celu zaspokojenia Waszej ciekawości, tylko przez to opowiadanie będę się starał wzmocnić Waszą, a raczej naszą przynależność do królestwa Chrystusowego i dlatego z tym właśnie namaszczeniem słuchajmy prośbę dzisiejszej nauki*. Zob. tamże, s. 1052-1053. Zob. też: ArŚK, APK, Kard. A. Hlond do bp. P. Kubickiego 30 III 1937 r.

⁶⁴ Np.: P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 401, 483, 544, 675, 680, 1017, 1033. *Jeśli zaś zasklepimy się w sobie i to, co się dzieje poza nami, pozostanie wśród nas wierzących, a nawet praktykujących, nadal sprawą obojętną, a co najwyżej będzie przedmiotem naszych ubolewań i wytykaniem prowodyrów zła, wówczas próby i wysiłki socjalizmu*

także niejednokrotnie swoim doświadczeniem spotkanych osób, czy wydarzeń⁶⁵. Ilustrację do kazań stanowiło też piękno polskiej ziemi, przeróżne rodzime instytucje⁶⁶, a także bogactwo życia, dokonania i wypowiedzi ludzi sławnych, czy przynajmniej znanych w lokalnych społecznościach⁶⁷.

Zazwyczaj bp Kubicki nie stosował w kazaniach podziału na wstęp, rozwinięcie i zakończenie. Brakowało w nich podania tematu i logicznego prowadzenia wątku. Częściej mówca polegał na własnych skojarzeniach, stosował dygresje, zbyt długo snuł jakiś wątek, czy niepotrzebnie przywoływał własne wspomnienia. W przemówieniach natomiast wygłaszanych z okazji większych uroczystości widoczny jest rozwój akcji i poszczególne części kazania⁶⁸. Przykładem tak zbudowanego

i idącego za nim komunizmu w kraju, a zwłaszcza w naszym Radomiu całą falą, niosącą w sobie zarazek śmierci, rozleją się szeroko. Zob. tamże, s. 589-590; *Jak przemoc ludzka nie zniszczyła dzieła Chrystusowego, tak agitacja przewrotna, szczególnie prowadzona w Radomiu, nie zniszczy w nas tego dzieła, którego sprawcą jest Kościół*. Zob. tamże, s. 715.

⁶⁵ Np.: tamże, s. 738.

⁶⁶ Np.: *Gdy przejeżdżam przez ukochane Opoczyńskie, widzę tam wśród chat wiejskich, wśród strzech matorolnych gospodarzy, wspaniałe paropiętrowe gmachy, pełne życia młodocianego i wróżby dobrej na przyszłość. Pytam: co to za budynki niezwykle i rozszerzające się w Mariówce kosztem ofiar społeczeństwa polskiego. Katolicki Uniwersytet Lubelski co by nam powiedział? (...)*. Zob. tamże, s. 466.

⁶⁷ Np.: Brat Albert Adam Chmielowski. Zob. tamże, s. 244; Achilles Ratti – Pius XI. Zob. tamże, s. 615; ks. Piotr Skarga. Zob. tamże, s. 263; Stanisław Tarnowski. Zob. tamże, s. 603-604; ks. Edward Ellert. Zob. tamże, s. 222-223; Maria Skórkowska. Zob. tamże, s. 831; św. Franciszek z Asyżu. Zob. ArŚK, APK, *Kazanie na uroczystość Matki Boskiej Anielskiej, czyli na Porcjunkulę* wygłoszone w Świętej Katarzynie 1 VIII 1937 r.; hr. Władysław Plater. Zob. ArŚK, APK, *Przemówienie do kapłanów, zgromadzonych na odpuszcie Porcjunkuli 2 sierpnia 1937 r. w klasztorze sióstr bernardynek pod Łysicą*.

⁶⁸ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 53; W. W ó j c i k, *Bp Paweł Kubicki...*, s. 262-263. Kiedyś bp Kubicki pytał jednego z profesorów seminarium, do którego miał zaufanie, o to, co sądzi o jego kazaniach. W odpowiedzi usłyszał, że brakuje w nich planu. Więcej też nie wracał do tego tematu. Zob. tamże, s. 262. Kozłowicz twierdzi, że opublikowany zbiór bp. Kubickiego *to po prostu magazyn treści dogmatyczno-moralnej, ale odnalezienie odpowiedniej tematyki następuje dużą trudnością, bowiem przy kazaniach nie ma tematów*. Tłumaczy też, że nie ma ich także w spisie rzeczy, trzeba więc czytać wszystko po kolei, aby zorientować się, gdzie są poruszane poszczególne problemy. Ale jednocześnie wyjaśnia, że według zamierzeń bp. Kubickiego

wanego wystąpienia sandomierskiego biskupa jest jego kazanie wygłoszone 16 czerwca 1935 r. we Lwowie. Zresztą uważa się, że najwierniej ukazuje ono styl nauczania bp. Kubickiego⁶⁹. Całość można podzielić na trzy części. W pierwszej z nich bp Kubicki podkreślił obchodzony jubileusz siedemsetlecia kanonizacji św. Dominika, a także kierował uwagę słuchaczy na miejsce odbywającej się uroczystości i na osoby zebranych, ze szczególnym podkreśleniem biskupów i przedstawicieli władz świeckich. Druga część rozważań bp. Kubickiego koncentrowała się wokół modlitwy różańcowej, w której między innymi widział obronę przed herezjami. Tłumaczył zasady tej modlitwy: rozmyślanie o danej tajemnicy i modlitwę ustną. Dał też przykład jak rozważać tajemnicę różańcową. Wskazówki autora były – jak może się wydawać – aż za bardzo praktyczne, gdyż tłumaczył słuchaczom: *całą częśćkę różańca w powyżej wskazany sposób można odmówić w ciągu 12 minut*⁷⁰. Jednocześnie ucząc o wartości różańca przypomniał słuchaczom o odpustach nadanych przez papieży za odmawianie tejże modlitwy. W kolejnej części bp Kubicki zwracał się do „dwóch matek”: Ojczyzny i Maryi. Prosił je o dobrobyt – o chleb i pracę⁷¹. W słowach skierowanych do Matki Bożej prosił Ją o odnowienie godności polskich kobiet i świętość polskich rodzin. Ostatnie słowa lwowskiego kazania bp. Kubickiego zbierają niejako całą treść przemówienia: *Różaniec tu ożywiony niech wyda ten skutek, a wtedy całe pokolenia, całe wieki błogosławić będą te różańcowe uroczystości lwowskie; spraw to Panie Jezu i Matko nasza Maryjo. Amen*⁷².

W zakończeniu kazań bp Kubicki podejmował często zagadnienie praktycznego zastosowania treści przemówienia w życiu. Starał się więc

kiego tematyczny spis treści miał być umieszczony dopiero w drugim tomie dzieła. Zob. J. Kozłowiec, *Działalność kaznodziejska...*, s. 44.

⁶⁹ J. Beksiński, *Studium homiletyczne...*, s. 31.

⁷⁰ P. Kubicki, *Kazanie...*, s. 9.

⁷¹ *Podług sprawiedliwości, na nauce Chrystusa opartej, wszyscy mają prawo do pracy i chleba i o te dwie rzeczy zwracam się dla wszystkich do Ciebie, Matko Ojczyzno moja.* Zob. tamże, s. 11.

⁷² Tamże. Trochę inaczej dzieli to kazanie J. Beksiński. Dostrzega w nim cztery części. Dwie pierwsze są podobne do ukazanych powyżej, natomiast jako trzecią uwypukla fragment o modlitwie, a za ostatnią uważa prośbę do Matki Bożej. Opuszcza jednak przy takim podziale istotne przecież słowa skierowane do Ojczyzny. Nadmienić należy, że w tekście zajmuje ona takie samo miejsce objętościowo i uczuciowo, jak prośba do Matki Bożej. Zob. J. Beksiński, *Studium homiletyczne...*, s. 57.

ukazać możliwości konkretnej aplikacji danych prawd w życie słuchaczy, zachęcał do modlitwy, czy wysiłku woli⁷³. Uważał, że każde kazanie powinno skłaniać do pytania o to, co słuchacz wniesie z niego w swoje życie⁷⁴. Niejednokrotnie podsuwał także konkretne sposoby praktycznego zastosowania swych nauk⁷⁵. Symptomatyczna jest wzmianka w przypisie do jednego z kazań na uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego. Odnosi się ona do praktycznych aplikacji wniosków płynących z przeżywanej uroczystości. Bp Kubicki zaznaczył tam, że te praktyczne wnioski i im podobne „można i należy” dodawać do wszystkich kazań wielkanocnych⁷⁶. Zdarzało się, że w treść kazania włączał słowa modlitwy⁷⁷, nią też kończył często swe wystąpienia⁷⁸.

Nauka katolicka zawarta w kazaniach bp. Kubickiego była prowadzona według przyjętego przez niego planu. Jak uważał jeden z recenzentów – każde kazanie było bogate w treść i wyczerpująco opracowane pod względem dogmatycznym⁷⁹. Inny zaznaczał, że wystąpienia te były wprost przeładowane pod względem dogmatycznym, to znaczy, że pewne zagadnienia są „przeładowane treściowo”, a inne potraktowane wycinkowo i fragmentarycznie⁸⁰. Bp Kubicki nie trzymając się żadnych zasad homiletycznych – jak wspomniano już wyżej –

⁷³ Np.: *Życie, Najdrożsi moi Parafianie, wszyscy po bożemu, zasilajcie się godnie Najświętszą Eucharystią, (...).* Zob. P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 735; *Niech ta modlitwa będzie w praktyce naszej. Nauczmy się jej, zrozummy jej doniosłość, a przyniesie różaniec wszędzie i zawsze pociechę.* Zob. P. Kubicki, *Kazanie...*, s. 10.

⁷⁴ Arlmb, AktPK, Bp P. Kubicki do sióstr norbertanek w Imbramowicach 14 I 1941 r.: *Za swoje kazania wstydzę się bardzo. Nie ma w nich praktycznego zastosowania do życia. Jak po każdej medytacji [jest] pytanie duchowne, tak i po kazaniu powinno być pytanie: co z tego wniosę w życie?*

⁷⁵ J. Beksiński, *Studium homiletyczne...*, s. 53.

⁷⁶ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 711-712.

⁷⁷ Np.: tamże, s. 816; P. Kubicki, *Kazanie...*, s. 11-12; P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 546.

⁷⁸ J. Kozłowiec, *Działalność kaznodziejska...*, s. 59; J. K [iciński], *P. Kubicki...*

⁷⁹ F. J [o p], *Paweł Kubicki Biskup Sufragan Sandomierski. „Żywe Słowo na ambonie i poza amboną”*, KDS, 30(1937), nr 11, s. 336, [rec.]. Bardzo łatwo dostrzec to wyczerpujące ujęcie nauki Kościoła w opublikowanym tekście kazania, łącznie z przypisami. Przykładem może być kazanie na V Niedzielę Wielkiego Postu z 1894 r. Autor podaje w przypisach wiele dokładnych danych, łącznie z dokładnym wykładem o odpustach (wraz z cytowanym dekretem). Ostatecznie kazanie zajmuje ponad 34 strony. Zob. P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 141-175. Innym przykładem jest nauka o sakramencie pokuty. Zob. tamże, s. 111-119.

⁸⁰ J. Kozłowiec, *Działalność kaznodziejska...*, s. 111.

był posłuszny zaleceniom władzy diecezjalnej odnośnie do wygłaszania kazań katechizmowych. Wydaje się, że wzorowane były one na sposobie prowadzenia lekcji⁸¹.

Według bp. Kubickiego kapłan powinien przemawiać z ojcowską dobrocią⁸², chociaż – na wzór wielu odważnych pasterzy – *musi być mężnym w opowiadaniu słowa Bożego bez względu na audytorium, do którego przemawia, bez względu na następstwa, które by nań ściągęło stanowisko apostołskie*⁸³.

Bp Kubicki używał polskiego języka literackiego, nie posługiwał się gwara ludową, czy regionalizmami⁸⁴. Wydaje się, że otaczając ogromnym szacunkiem bp. Antoniego Sotkiewicza i publikując jego rozporządzenie odnoszące się do nauczania kaznodziejskiego i katechetycznego⁸⁵, sam stosował się do tych wytycznych. Między innymi mówiły one o potrzebie dostosowania sposobu głoszenia do poziomu wykształcenia i wieku słuchaczy. W konsekwencji więc bp Kubicki używał prostego języka, chcąc, by był zrozumiały dla wszystkich. W. Wójcik określił sposób przemawiania bp. Kubickiego jako „język gawędziarski”⁸⁶, a samego przemawiającego nazywano „dobrym mówcą ludowym”⁸⁷. Niekiedy sufragan sandomierski prowadził wprost dialog ze słuchaczami⁸⁸. Wi-

⁸¹ Tamże, s. 57; J. K [i c i ń s k i], *P. Kubicki...*. Zob. też: P. K u b i c k i, *Żywe słowo...*, s. 34; *Rozpoczynam naukę: W myśl rozporządzenia Pasterza, najpierw rozważymy istotną treść dzisiejszej ewangelii św., a później zaczniemy się zastanawiać nad rzeczami ostatecznymi ogólnie i przejdziemy do rozważań o śmierci.*

⁸² Co prawda w innym kontekście, ale pisał: (...) *Gdyby okazała się konieczność poruszyć tę sprawę na ambonie, uczynić to należy w tonie ojcowskim i pouczającym, objaśniając ludowi (...). Powtarzamy raz jeszcze, że „na gorąco” tego nie można robić.* Zob. J. W a l t e r, *Kapłan katolicki...*, cz. 2, s. 159-160.

⁸³ Tamże, s. 567-568. Jako wzory wielkich pasterzy wymienia św. Stanisława ze Szczepanowa, ks. Piotra Skargę, ks. Karola Antoniewicza SI, czy biskupa tarnowskiego Leona Wałęgę, który doświadczył wielu problemów ze strony władz austriackich po jednym z kazań.

⁸⁴ J. K o z ł o w i c z, *Działalność kaznodziejska...*, s. 61.

⁸⁵ J. W a l t e r, *Kapłan katolicki...*, cz. 2, s. 241-258.

⁸⁶ Za: J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 63. Parafianie ze Smardzewic pisali do bp. Kubickiego, że nauka wygłoszona w czasie wizytacji *swym prostym słowem niejedno zbląkanę serce zwróciła do Pana Zastępów.* Zob. ArŚK, APK, Parafianie ze Smardzewic do bp. P. Kubickiego 6 I 1930 r.

⁸⁷ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 68; S. K. *Zmarł w Sandomierzu ks. biskup Kubicki*, „Dziennik Radomski”, 5(1944), nr 38, s. 3.

⁸⁸ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 69.

doczna jest też różnica w stylu i języku kazań głoszonych podczas wizytacji, czy jeszcze wcześniej w okresie przed nominacją biskupią, a tych przygotowywanych na specjalne uroczystości, na przykład we Lwowie w 1935 r. Język tego ostatniego kazania został określony jako patetyczny, choć generalnie w kazaniach bp. Kubickiego nie ma patosu kaznodziejskiego. Styl kazań jest narracyjny, a autor rzadko używał przykładów i porównań⁸⁹. Powtórzenia wyrazów stosował w celu podkreślenia pewnych treści⁹⁰. Swoje kazania kończył słowem „Amen”. Zresztą wytykał brak takiego zakończenia innym kaznodziejom. Uważał bowiem, że opuszczenie takiego zakończenia *razi, tym więcej, że wyraz ten często jest jakby praktycznym zastosowaniem całego kazania, a zazwyczaj wyraża pragnienie kaznodziei, by misja jego na ambonie uwieńczona została zbawiennym skutkiem*⁹¹. W ocenie stylu kazań bp. Kubickiego nie można zapominać, że wygłaszał je człowiek, który nie był w tej dziedzinie teoretykiem. Zwracano uwagę, że styl znamionował wytrawnego mówcę. Określano go więc jako łatwy, prosty, a jednocześnie serdeczny, piękny i przyjemny w odbiorze⁹². Jeden z recenzentów tak pisał o stylu kazań bp. Kubickiego: *Uderza od razu (...) ogromna bezpośredniość Mówcy w kontakcie ze słuchaczami – do tego stopnia, że nawet w druku tej cechy kazania nie utraciły*⁹³.

Można powiedzieć, że sandomierski biskup pomocniczy był wnikliwym słuchaczem. Z uwagą wysłuchiwał wystąpień, a więc także kazań, innych mówców⁹⁴. Mówił: *W czasie wizyt pasterskich, które*

⁸⁹ J. K o z ł o w i c z, *Działalność kaznodziejska...*, s. 60; J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 63, 65. F. Jop recenzując zbiór kazań bp. Kubickiego, to jedno właściwie wytknął ich autorowi. Uważał, że większa ilość przykładów i porównań uczyniłaby nauczanie bardziej obrazowym. Zob. F. J [o p], *Paweł Kubicki Biskup Sufragan Sandomierski. Żywe Słowo...*, s. 336, [rec.].

⁹⁰ J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 65.

⁹¹ Kb. [P. K u b i c k i], *Recenzje*, KDS, 19(1926), nr 2, s. 56.

⁹² J. J [a r o s z e w i c z], *Recenzje*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, 24(1937), nr 11, s. 344; A. B o g d a n o w i c z, *Nowe książki*, „Gregoriana”, 1938 r., z. 1, s. 37; M. S z k o p o w s k i, *Kubicki Paweł, biskup sufragan sandomierski: „Żywe słowo na ambonie i poza amboną”*, „Nowa Książka”, 4(1938), nr 7, s. 389-390, [rec.]; *Odnaczenie drużyn junackich*, SP, 5(1935), nr 43, s. 8.

⁹³ J. J [a r o s z e w i c z], *Recenzje...*, s. 344.

⁹⁴ Bp Kubicki niejednokrotnie cytował czyjeś wystąpienia, np.: tenże, *Spoleczna działalność Kościoła w Polsce i martyrologium rzymsko-katolickiego duchowieństwa oraz wiernych pod zaborami pruskim i rosyjskim*, Sandomierz 1930, s. 151, 153;

*Bóg mi pozwolił odbywać, słyszałem i pilnie słuchałem każdego przemówienia, przy tej okazji wypowiedzanego*⁹⁵. Dokładnie także zapoznawał się z wydawanymi zbiorami kazań, a także z literaturą na temat teorii kaznodziejstwa⁹⁶. Podkreślał w nich dobór cytatów, porównań, przykładów⁹⁷, syntetyczne podsumowanie całości przy końcu przemówienia⁹⁸, a także uwypuklenie zagadnień odnoszących się do historii Polski i patriotyzmu⁹⁹. Nie bał się wytknąć mówcom pewnych usterek. Wyczulony był na piękne słownictwo i jasność wypowiedzi, która nie pozostawiała słuchaczowi wątpliwości¹⁰⁰. Z kolei słuchacze bp. Kubickiego – zwłaszcza dorośli – wsłuchiwali się uważnie w jego kazania i oceniali, że „ładnie tłumaczył”. Wielokrotnie słuchający przemówień sandomierskiego biskupa pomocniczego – W. Wójcik – zaznacza, że „monotonna dykcja ze sztucznym dzieleniem zdań” nużyła słuchających. Zapewne jej powodem był skrócony oddech ze względu na otyłość mówcy. Podobnie uciążliwe dla słuchaczy było *przesadne akcentowanie i przeciąganie podniesionym tonem okre-*

tenże, *Wspomnienia z polskiej pielgrzymki do Rzymu. 16 V – 1 VII 1922 r.*, Sandomierz 1922, s. 6-7.

⁹⁵ ArImb, AktPK, Przemówienie do uczennic żeńskiej szkoły rolniczej w Imbramowicach 8 VIII 1936 r.

⁹⁶ Np.: Kb. [P. Kubicki], *W. Keppler, Ambona i jej znaczenie w naszych czasach*. KDS, 8(1915), nr 1, s. 16, [rec.].

⁹⁷ Tenże, *J. Rokoszy, Mowy podczas wielkiej wojny*, KDS, 15(1922), nr 3, s. 43, [rec.]; tenże, *J. Teodorowicz, Na przełomie. Przemówienia i kazania narodowe*, KDS, 17(1924), nr 11, s. 159, [rec.]; tenże, *F. Zbroja, Nauki do młodzieży szkolnej*, KDS, 19(1926), nr 2, s. 56, [rec.].

⁹⁸ Tenże, *J. Bilczewski, Listy pasterskie, odezwy, kazania i mowy okolicznościowe*, t. 2, KDS, 16(1923), nr 2, s. 31, [rec.].

⁹⁹ Tenże, *J. Teodorowicz, Na przełomie. Przemówienia i kazania narodowe*, KDS, 17(1924), nr 11, s. 158-159, [rec.].

¹⁰⁰ Tenże, *J. Gliwa, Nauki w czasie nowenny do św. Stanisława Kostki*, Kraków 1924, KDS, 17(1924), nr 9, s. 128, [rec.]: *Szkoda tylko (...), że Autor nie uniknął takich wyrażań jak wychowanie „małpie” – synów wychowuje się na „gagatków”, córki na „przemądrzałe panny” (...). Takie jaskrawe zwroty niczego nie nauczą, przy nerwowości i drażliwości dzisiejszej mogą zrazić do Kościoła niektórych rodziców, nikogo nie odwrócą od złego wychowania dzieci i nie wprowadzą na drogę właściwą, a przecież o to każdemu kaznodziei chodzić powinno. W zdaniu „a już najmniej nie można być takim aniołem, jakim był święty...” (...). użyte przeczenie „nie” niejasną czyni myśl Autora (...)*. Zob. też: tenże, *F. Zbroja, Nauki do młodzieży szkolnej*, KDS, 19(1926), nr 2, s. 55-56, [rec.]. W tej recenzji bp Kubicki wielokrotnie poprawia pewne sformułowania autora.

ślonych samogłosek zwłaszcza przed końcem zdania. Brzmiało to sztucznie. Słuchacze rozpraszały także przerywające tok kazania i powtarzające się w jego trakcie nawoływanie do uważnego słuchania¹⁰¹. Jednocześnie słuchacze na długo pamiętali kazania bp. Kubickiego. Być może powodem tego była też swobodna forma przepowiadania¹⁰². Charakterystyczne jest zdanie wtrącone w jednym z kazań, mniej więcej w połowie wystąpienia: *Odpochniemy chwilę i zaśpiewamy jedną strofkę „Zdrowaś Maryja”*¹⁰³. Biskup przemawiał długo, często opowiadał znane powszechnie wydarzenia¹⁰⁴. W pamięci słuchaczy – oprócz wezwań do zachowania wyętej uwagi – pozostało także stukanie pastorałem o podłogę ambony, co miało na celu przywołanie słuchaczy do porządku i jeszcze bardziej wyczulić ich na głoszone słowa¹⁰⁵. W recenzjach kazań sandomierskiego biskupa pomocniczego nie brakowało pochlebstw. Pisano, że odznaczały się głęboką treścią, serdecznością formy, miłością do słowa Bożego i ambony, wielką czcią dla obowiązku przepowiadania i miłością do wiernych. Wierni mieli ich słuchać „z rozkoszą duchową”¹⁰⁶. Sama osoba biskupa, jego „świętobliwa postać” miała być wystarczającą gwarancją jakości kazań¹⁰⁷.

W kaznodziejstwie bp. Kubickiego można wyszczególnić pewne idee przewodnie. Najpierw trzeba jednak zaznaczyć, że we wszystkich jego wystąpieniach widoczna jest troska duszpasterska o rozwój Królestwa Bożego i zbawienie dusz, a także powaga kapłańska i miłość do słuchaczy¹⁰⁸. Przemawiał więc *w sposób pełen gorliwo-*

¹⁰¹ W. Wójcik, *Bp Paweł Kubicki...*, s. 262; J. Beksiniński, *Studium homiletyczne...*, s. 69.

¹⁰² J. Beksiniński, *Studium homiletyczne...*, s. 68. Być może pomocą w słuchaniu było zaangażowanie emocjonalne bp. Kubickiego w wygłaszane przemówienie. Zob. ArImb, Kronika klasztoru sióstr norbertanek w Imbramowicach, k. 109.

¹⁰³ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 390.

¹⁰⁴ J. Beksiniński, *Studium homiletyczne...*, s. 60, 69. Por. też: W. Sedlak, *Pamiętnik II. Uciekaj do dziury*, Radom 2001, s. 41-42.

¹⁰⁵ Wywiad z s. Józefą Milek ze Zgromadzenia Sióstr Najświętszego Imienia Jezus, 15 XI 2004 r.

¹⁰⁶ *Nowe książki*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 32(1937), nr 10, s. 498; P. Kubicki, *Żywe słowo na ambonie i poza amboną*, „Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej”, 82(1939), nr 1-2, s. 118, [rec.].

¹⁰⁷ *Polecenie wydawnictwa*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej”, 13(1938), nr 1, s. 10.

¹⁰⁸ *Biskup Paweł Kubicki. „Żywe słowo na ambonie i poza amboną”*, „Rozkaz wewnętrzny do katolickiego duchowieństwa wojskowego w Polsce”, 1938 r., nr 3,

ści i umiłowania dusz ludzkich, pocieszał, pouczał i serca ku Bogu podnosił¹⁰⁹. Recenzenci zauważali, że w kazaniach bp Kubicki „nie rzucał gromów”, ale zabiegał o to, by wierni zrozumieli słowo Boże i przyjęli je¹¹⁰.

W całości kaznodziejstwa sandomierskiego biskupa pomocniczego można przyjąć sześć idei wiodących: świętość, kult Eucharystii, cześć wobec Matki Bożej i świętych, troska o formację kapłańską i zakonną, czystość wiary i patriotyzm¹¹¹.

W nauczaniu bp. Kubickiego widoczne jest pragnienie świętości dla swoich słuchaczy. Tłumacząc sens modlitwy różańcowej uczył on, że *Modlitwa ta nie tylko wyprostuje ścieżki życia jednostek, ale Polsce – ojczyźnie naszej drogiej, dostojęństwo jej powołania utwierdzi, rzeczy doczesne ureguluje prawidłowo podług myśli Bożej i wieczne ułatwi, do których dążymy wszyscy, a zbliżamy się do nich wszyscy, czy mamy je w myśli, czy nie*¹¹². Sandomierski biskup ukazywał potrzebę odczytywania także w trudnych sytuacjach życiowych woli Bożej. Poddanie

s. 112. [rec.]: „Żywe słowo na ambonie i poza amboną”, Ks. Biskup Paweł Kubicki, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Katowicach”, 13(1938), nr 3, s. 160, [rec.]: M. Szkołowski, *Kubicki Paweł...*, s. 389-390, [rec.]: J. Beksiński, *Studium homiletyczne...*, s. 33. Bardzo trafnie wychwycił główne idee kaznodziejstwa sandomierskiego biskupa i jego styl przemawiania autor sprawozdania dla diecezjalnego tygodnika z prowadzonych przez bp. Kubickiego rekolekcji: *W naukach rekolekcyjnych JE Ks. Biskupa była wielka siła i moc w wypowiedaniu aktualnych zagadnień, jak np.: sprawy małżeńskiej, anielska pociecha dla strapiionych na duchu bezrobotnych, ostrzeżenie przed nowinkami religijnymi, umiejętne wyrwanie z dusz kąkołu nienawiści, miłość Ojczyzny, prostota i naturalność apostołska, dobór przekonujących i pobudzających przykładów, a przy tym namaszczenie, łagodność i miłość dusz nieśmiertelnych*. Zob. *Wieści z diecezji. Radom*, SP, 1(1931), nr 18, s. 7.

¹⁰⁹ P. Posłuszynski, *Spowiedź wielkanocna junaków z Ośr. Pracy*, SP, 5(1935), nr 13, s. 8. W innym miejscu tak charakteryzowano wystąpienie bp. Kubickiego: *Przemówił gorąco i naprawdę po ojcowsku, zachęcając wiernych, by nie ustawiali w pracy około zbawienia, lecz także, by dbali o chwałę Bożą (...)*. Zob. S. Wierzbicki, *Kronika Sandomierska. Wsola*, SP, 5(1935), nr 51, s. 9.

¹¹⁰ J. J [aroszewicz], *Recenzje*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, 24(1937), nr 11, s. 344.

¹¹¹ J. Beksiński, *Studium homiletyczne...*, s. 34-51. Co prawda Beksiński, wymieniając idee obecne w kaznodziejstwie bp. Kubickiego, pisze tylko o trosce o formację kapłańską. W całości nauczania sandomierskiego biskupa obecne są jednak liczne odniesienia do formacji zakonnej.

¹¹² P. Kubicki, *Kazanie...*, s. 10.

się jej ma prowadzić do życia wiecznego¹¹³. Jednocześnie starał się zachwycić swych słuchaczy perspektywą świętości. Uświadamiał im powszechne powołanie do niej, a jednocześnie zapewniał, że spełnianie woli Bożej może owocować świętością i szczęściem¹¹⁴.

Szczególną miłość i szacunek dla sprawowania Eucharystii bp Kubicki wyniósł jeszcze z seminarium¹¹⁵. Nie może więc dziwić, że chciał, by wszyscy mieli świadomość czym jest ten Sakrament i korzystaliby z niego w pełni. Eucharystia gromadzi nawet wielotysięczne tłumy, by oddawały cześć Bogu¹¹⁶. Bp Kubicki potwierdzał prawdziwość zestawienia dwóch głównych środków do zbawienia: cześć dla Najświętszego Sakramentu i serdeczna miłość do Matki Bożej¹¹⁷.

Szczególnie bliskie bp. Kubickiemu było szerczenie czci Matki Bożej i świętych. Uczył, że Maryja wynagrodzi swoich czcicieli i naśladowców. Przywoływał przykłady życia świętych, by zachęcać swoich słuchaczy do naśladowania ich cnót. Członkom zakonów i zgromadzeń zakonnych przypominał epizody z życia założycieli i świętych z ich zakonów. Ukazując bogactwo świętości tłumaczył: *Świętych we wszystkim człowiek zwykły nie jest zdolny naśladować, ale uczyć się ma od nich cnót, w których w miarę sił swoich zaprawiać się powi-*

¹¹³ Po udzieleniu 30 VIII 1930 r. w klasztorze w Świętej Katarzynie Komunii św. chorej s. Elżbiecie Sosińskiej mówił: *Cierpienie bowiem podług myśli Bożej znoszone zrodzi nam zysk i dobro nieskończone, bo wiecznej wartości*. Zob. ArImb, AktPK, Nauka o cierpieniu skierowana do Sióstr bernardynek z powodu choroby s. Elżbiety Sosińskiej, s. 2-3.

¹¹⁴ Np.: *Tam w niebie nie będzie już trosk, nie będzie obawy o utratę spokoju sumienia, a z nim wiecznego szczęścia, tam i pomoce żadne nie będą już potrzebne, bo tam walki ze złem, z sobą i światem nie będzie. (...) Słyszysz, Droga Siostrzo, a raczej widzisz te radosną meię, do której masz dążyć i zdążyć? To jest przeznaczenie wszystkich ludzi, boć dla wszystkich Bóg niebo stworzył i za wszystkich Syn Boży przelał Krew swoją. Jeśli kto się nie zbawi stanie się to z własnej winy jego. A każdy do tego celu ma dążyć tą drogą, na której Bóg chce go widzieć, bo na niej tylko znajdzie skuteczną pomoc Bożą do ostatecznego zwycięstwa. Powtarzamy com już wyżej powiedział: gdyby poszedł ścieżkami, które wybierze wbrew myśli Bożej, wbrew swemu sumieniu, będzie zostawiony własnym siłom, które nie wystarczą do walki życiowej*. Zob. ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 9-10.

¹¹⁵ Por. P. Kubicki, *Moje wspomnienia z roku szkolnego 1892-1893 w Seminarium Duchownym w Sandomierzu. (Rzecz o odprawianiu Najświętszej Ofiary ołtarza)*, Sandomierz 1938.

¹¹⁶ Tenże, *Kazanie...*, s. 2.

¹¹⁷ Tamże, s. 4.

nien, upraszając sobie do tego łaskę, czyli pomoc Bożą¹¹⁸. Z biografii świętych wydobywał szczegóły pomocne w zobrazowaniu przekazywanych treści¹¹⁹. Stanowiły one materiał służący formacji chrześcijańskiej i zakonnej. Jednej z sióstr w dniu obłóczyn polecał: (...) *staraj się pod kierunkiem Mistrzynie klasztoru poznać dobrze życie Waszego św. Patriarchy. Nie chodzi tu tyle o daty i etapy jego życia, nawet nie chodzi o poznanie dzieł przez niego dokonanych, ile o zrozumienie pobudek, którymi się kierował w pracach swoich i wskazówek, jakie dawał swoim towarzyszom w drodze do doskonałości zakonnej*¹²⁰. Ukazywał też szczególną rolę świętych patronów w ludzkiej drodze do nieba¹²¹. Nie zachowały się kazania tematyczne o świętych Pańskich. Wydaje się zresztą, że było ich niewiele¹²².

Troska o formację kapłanów była zawsze bliska bp. Kubickiemu. Od trzynastego roku swego kapłaństwa był odpowiedzialny za formację kandydatów do kapłaństwa. W centrum nurtu starań o formację kapłańską ukazywał miejsce i szczególną rolę biskupów¹²³. Ukazywał także często zadania stojące przed kapłanami, a wiążące się z obowiązkiem prowadzenia ludzi do Boga¹²⁴. Bp Kubicki związany był

¹¹⁸ ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego w kościele sióstr norbertanek w Imbramowicach 9 VIII 1936 r., k. 7.

¹¹⁹ Dla przykładu: W dniu obłóczyn zwracał się do s. Pauliny Barbary Gajdo: *Z pewnością w małym dopiero zakresie, poznałaś, droga Siostrzo życie św. Norberta, patriarchy tutejszego klasztoru. Życiorys ten opowiedział Ci o (...)*. Zob. ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 7. Zob. też: ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego w kościele sióstr norbertanek w Imbramowicach 9 VIII 1936 r., k. 6.

¹²⁰ ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 8.

¹²¹ ArImb, AktPK, Przemówienie ks. P. Kubickiego do sióstr bernardynek w Świętej Katarzynie 16 V 1912 r., k. 26.

¹²² J. B e k s i ń s k i, *Studium homiletyczne...*, s. 43.

¹²³ *Na czele długich szeregów spracowanej braci kapłańskiej kroczy kilku biskupów. Na głowach ich górują mitry, ale górują tylko swą formą i układem. Serca, pod nimi bijące, muszą być od serc Waszych kapłańskich pokorniejsze, do pracy gorętsze, do ofiary zapalniejsze, Boga, Maryję i ludzi więcej i głębiej miłujące. To ma być istota naszego Wam przewodniczenia we wszystkim, a zwłaszcza w ofiarnym poświęceniu się sprawom Kościoła i Ojczyzny.* Zob. P. K u b i c k i, *Kazanie...*, s. 5.

¹²⁴ Np.: ArŚK, APK, Przemówienie do kapłanów, zgromadzonych na odpuszcze Porcunkuli 2 VIII 1936 r. w Świętej Katarzynie. Mówił wtedy m.in.: *Cokolwiek będzie, przed Bogiem i historią obecne pokolenia kapłańskie nie będą odpowiadać, jeśli swą rzetelną pracą spełnią zadanie na nich ciążące. Powiem otwarcie, że należą do tych*

z wieloma zakonami i klasztorami. Wydaje się, że najbliższe były mu klasztory w Świętej Katarzynie i Imbramowicach, a także zgromadzenia sióstr: Matki Bożej Miłosierdzia, Służek NMP Niepokalanej, Imienia Jezus. Szczególnym szacunkiem otaczał też Zakon św. Pawła Pustelnika na Jasnej Górze. Liczne kontakty były okazją do częstych odwiedzin, a co się z tym wiąże, do sposobności głoszenia słowa Bożego i przekazywania konkretnych rad i wskazówek koniecznych w życiu zakonnym. Przypominał osobom konsekrowanym podstawę ich formacji zakonnej, jaką jest modlitwa. Tłumaczył: *Zrozumiemy lepiej wielką wagę modlitwy w zakonach, gdy rzeczywistości życia światowego spojrzymy w oczy*¹²⁵. W ideale życia zakonnego widział i podkreślał konieczność pracy. Jest ona sposobnością do dążenia do osobistej świętości¹²⁶. Jako podstawę życia zakonnego widział rady ewangeliczne¹²⁷. Wypełnianie ich, a przez to wierna służba Bogu zaowocuje życiem wiecznym¹²⁸. Jednocześnie podkreślał wagę radykalizmu i odpowiedzialności osób powołanych: *Wszelkie własne upodobania, gdy będziesz już w habitie przekraczać dziś furtę, zostaw z tej strony jej progu. Tam za furtą czyń to tylko, co On Ci wskaże przez usta przełożonych*¹²⁹.

którzy są przekonania o najbardziej normalnych warunkach pracy Kościoła dopiero wtedy, gdy biją weń gromy prześladowań. Do tego jednak, by zwyciężyła prawda Boża, musimy przygotować się sami i wiernych wzmacniać na duchu.

¹²⁵ ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 17.

¹²⁶ Np.: *Tu w klasztorze nie może być nieróbstwa, tu nikt z założonymi rękoma czasu nie spędza bezmyślnie. Poza obłożnie chorymi, do żadnej pracy w danej chwili niezdołnymi, każda zakonnica, jak pszczoła wśród pogodnego lata, musi dobrze się zwiijać, by wypełnić swe całodzienne obowiązki. (...) Przecież tu się ani ubranie ani bielizna same nie uszyją, i tu pranie trzeba wykonać, i tu kuchnię trzeba obsłużyć, i tu porządek wszędzie utrzymać w całym klasztorze oraz w ogrodzie, należącym do klauzury czyli miejsca tylko dla zakonnic przeznaczonego... a opieka nad młodzieżą tu wychowywaną czyż nie zajmuje serca i rąk zakonnych?* Zob. ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 12-13.

¹²⁷ Np.: ArImb, AktPK, Przemówienie ks. P. Kubickiego do sióstr bernardynek w Świętej Katarzynie 16 V 1912 r., k. 30-31; ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego w kościele sióstr norbertanek w Imbramowicach 9 VIII 1936 r., k. 8.

¹²⁸ *Na głowie Twej, Siostrzo droga, spocznie dziś korona, która jest symbolem niebieskiej korony, jaką Bóg obiecuje wiernym sługom swoim.* Zob. ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr bernardynek w Świętej Katarzynie 20 VIII 1941 r., k. 37.

¹²⁹ ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 22-23. Z okazji wyborów w klasztorze mówił: *Módlcie się, aby*

Podobnie zależało bp. Kubickiemu na czystości wiary. Uczuwał swoich słuchaczy na sprawę świadomej przynależności do Kościoła rzymskokatolickiego i obronę przed herezjami. Jednocześnie z całą pewnością w tej idei przepowiadania bp. Kubickiego kryła się troska o to, by słuchacze poznali w pełni naukę katolicką. Często więc dokładnie i wyczerpująco przedstawiał kolejne zagadnienia¹³⁰.

Szczególne miejsce w kaznodziejstwie bp. Kubickiego zajmował patriotyzm. Łączy się on z uwarunkowaniami życia, działalności i twórczości sandomierskiego biskupa pomocniczego. W tych więc kontekstach bardzo często odwoływał się do wydarzeń powstania styczniowego i jego następstw¹³¹. Odwołując się do historii kreślił przed słuchaczami konkretne zadania, by jak najowocniej budować przyszłość Polski¹³². Ukazywał i zwracał uwagę słuchaczy na piękno polskiej ziemi¹³³. Z kolei przemawiając na pogrzebach księży podkreślał ich patriotyzm i wydobywał z ich życiorysów fakty potwierdzające go¹³⁴. Niemniej bp. Kubicki, który znany był powszechnie ze swoich publikacji historycznych, stosunkowo rzadko korzystał w przepowiadaniu z argumentów historycznych¹³⁵.

Biskup z Sandomierza podkreślał też, iż każdy głoszący kazanie ma swoją indywidualność i upodobania, więc publikowane kazania mogą

wybory (...) przeszły podług myśli Bożej, czyli aby każda zjednała sobie zasługę za kartkę, którą będzie doręczała przy wyborach. Zob. ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 18 III 1942 r.

¹³⁰ Np.: P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 119-125. Zob. też: F. J [o p], *Paweł Kubicki Biskup Sufragan Sandomierski. Żywe Słowo...*, s. 336, [rec.]; *Biskup Paweł Kubicki. „Żywe słowo na ambonie i poza amboną”, „Rozkaz wewnętrzny do katolickiego duchowieństwa wojskowego w Polsce”, 1938 r., nr 3, s. 112, [rec.]*.

¹³¹ Np.: ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 21-22. Bardzo bogate w treść i obszerne są notatki bp. Kubickiego do wykorzystania na ambonie, a odnoszące się do zagadnienia patriotyzmu, Zob. ArSK, APK, *Ojczyzna – kwestya narodowa. Państwowość, obywatelstwo, patriotyzm, polityka*.

¹³² J. C., *Zjazd delegowanych Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w Radomiu*, KDS, 24(1931), nr 5, s. 189.

¹³³ ArImb, AktPK, Przemówienie bp. P. Kubickiego do sióstr norbertanek w Imbramowicach 29 IX 1928 r., k. 1.

¹³⁴ Np.: *Mowa wypowiedziana w Łukawie...*, s. 19-21; *Śp. Ks. Marian Bijasiewicz*, KDS, 30(1937), nr 6, s. 201-206.

¹³⁵ J. Kozłowiec, *Działalność kaznodziejska...*, s. 127.

stanowić tylko materiał dla przygotowujących swe wystąpienia¹³⁶, choć zamiarem autora była pomoc kapłanom w ich pracy parafialnej¹³⁷. Z taką też intencją umieszczał w przypisach obszerne wyjaśnienia, czy na przykład kolejne zwrotki cytowanej w kazaniu pieśni. Intencje swoją bp. Kubicki przedstawił jasno: *Nigdy nie tuszę sobie, aby te moje kazania, nauki, czy przemówienia dla każdego kaznodziei dawały rzecz zupełnie gotową. Wiele z nich będzie skraccanych, wiele poszerzanych. Pragnę jednak dać w nich jak najwięcej materiału, by kaznodzieje mieli w czym wybierać i mieli z czego korzystać dla własnych opracowań*¹³⁸.

Bp Paweł Kubicki (1871-1944)

¹³⁶ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 1116.

¹³⁷ Tamże, s. 170. Z pewnością temu celowi miały służyć także wskazówki bibliograficzne do pozycji traktujących o przedstawianych w kazaniach zagadnieniach. Zob. np.: tamże, s. 891, 1075. W czwartym rozdziale tłumaczenia *Kapłana katolickiego...* zatytułowanym „Kazalnica” w przypisach zamieszcza następujące dokumenty: encyklikę Benedykta XV o głoszeniu słowa Bożego, odezwe bp. A. Sotkiewicza do duchowieństwa diecezji sandomierskiej, fragmenty dokumentów synodów diecezjalnych: podlaskiego i tarnowskiego, fragment orzeczeń synodu sandomierskiego łącznie z trzyletnim programem kazań katechizmowych, a także odnośnik do bibliografii. Zob. J. Walter, *Kapłan katolicki...*, cz. 2, s. 227-285.

¹³⁸ P. Kubicki, *Żywe słowo...*, s. 767.

Bp Paweł Kubicki podchodził bardzo poważnie do obowiązku głoszania słowa Bożego. Konkludując trzeba przyznać, że z pewnością głosił kazania najlepiej jak potrafił. Dowodem na to jest jego ogromna pracowitość i solidność. Być może w świetle ówczesnych zasad homiletyki, kazania bp. Kubickiego nie spełniały wszystkich wymogów. Niemniej kierował się on nadrzędnym celem, jakim był praktyczny przekaz słowa Bożego i jego aplikacja w życiu słuchaczy.

PRÊTRE ALBERT WARSO

Les sermons de l'évêque Paweł Kubicki

Résumé

L'évêque auxiliaire de Sandomierz Paweł Kubicki (1871-1944) est connu aujourd'hui principalement par son activité littéraire. Une place particulière dans l'historiographie lui est réservée avant tout grâce à son oeuvre volumineuse et malheureusement non achevée, intitulée *Prêtres combattants pour l'Eglise et la Patrie dans les années 1861-1915*. Cependant, il ne faut pas oublier qu'il fut un fervent prêtre. Le nombre de ses visitations épiscopales surprend ainsi que toute son activité aumônière. Il enseignait et prêchait très souvent. Sans aucun doute, ce mode de propagation de la Parole de Dieu, occupait dans sa vie et son service une place particulière.

Traduction: Iwona Bartosz-Przybyło

Ks. Albert WARSO – absolwent KUL, doktor nauk humanistycznych, kapłan diecezji radomskiej, pracownik Kongregacji Nauki i Wiary w Watykanie. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół ostatnich dwóch wieków historii Kościoła w Polsce, a zwłaszcza okresu po II wojnie światowej.

JACEK A. KABATA

SEKCJE POLSKIEGO TOWARZYSTWA TEOLOGICZNEGO W KRAKOWIE W LATACH 1946-1999

Polskie Towarzystwo Teologiczne powstało w 1924 r. z inicjatywy środowiskowej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Od początku działalności realizowało postawione przed sobą zadania w oparciu o najmocniejsze wówczas w kraju środowiska wydziałów teologicznych: Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Warszawskiego¹. W czasie II wojny światowej towarzystwo zmuszone było zaprzestać działalności a środowisko teologiczne, podobnie jak cały kraj, poniosło ogromne straty. Jednak już w 1946 r. podjęto próbę jego reaktywowania na ogólnopolskim zjeździe Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Lublinie. Nie było to takie proste w zmieniającej się sytuacji społeczno-politycznej i dlatego nie od razu udało się od nowych władz państwowych uzyskać status prawny dla jego działalności. Jednakże pod koniec roku niespodziewanie zarejestrowano oddział krakowski towarzystwa jako Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie. W takich okolicznościach, następnym krokiem władz towarzystwa było zwołanie w kwietniu 1948 r. ogólnopolskiego zjazdu i przekształcenie organizacji krakowskiej w towarzystwo ogólnopolskie z siedzibą w Krakowie². W swojej działalności towarzystwo oparło się na statucie zarejestrowanym przez Prezydium Rady Narodowej w Krakowie w dniu 12 listopada 1946 r., który znalazł się w rejestrze stowarzyszeń i związków pod numerem 189.

¹ Zob. J. A. Kabata, *Polskie Towarzystwo Teologiczne. 70 lat istnienia (1924-1994)*, „Analecta Cracoviensia”, t. 26, s. 315-324.

² Zob. J. A. Kabata, *Brylantowy jubileusz Polskiego Towarzystwa Teologicznego (1924-1999)*, [w:] *Felix saeculum Cracoviae – krakowscy święci XV wieku*, Kraków 1998, s. 161-174.